

ERZURUM VE ÇEVRE İLLERİNDE SÜS BİTKİLERİ TÜKETİMİ

Kamuran GÜÇLÜ (1)

Atatürk Üniversitesinin 1958 yılında öğrenime başladığı tarihten günümüze kadar Erzurum'un sosyal ve kültürel yapısında birçok olumlu katkıları olmuştur. Üniversitemizin ilk fakültelerinden olan Ziraat Fakültesi, kuruluş yıllarında Amerika'nın Nebraska Üniversitesi ile ikili işbirliğine girişmiş ve ilişkiler olumlu yönde gelişmiştir. İki üniversite arasında öğretim üyesi değişimi olmuş ve ziyaretler azamanla sıklaşmıştır. Amerika'dan gelen öğretim üyeleri ve eşleri beraberlerinde Afrika Menekşesi (Saintpoulay ionantha)'ni ilk defa Türkiye'de Erzurum'a getirmişlerdir.

Ülkemizin en sevilen ve üretimi kolay olan saksı bitkilerinden Afrika Menekşesinin ülkemize girişi bu şekilde olmuştur. Çiçeğe olan ilgi ve sevgileriyle Erzurum'lular Menekşeyi kısa zamanda üretmeye başlamışlardır. Böylece Afrika Menekşesi Erzurum'dan diğer illerimize kısa zamanda yayılarak geniş halk kitlelerine ulaşmıştır.

Erzurum'da çiçek sevgisinin oluşmasında Atatürk Üniversitesi kadar, yörede büyük bir potansiyele sahip olan askeri birliklerin de katkıları olmuştur. Farklı bölgelerden gelen kamu personellerinin bir kısmı, sevdikleri çiçekleri de beraberlerinde getirmişlerdir. Bu çiçekleri göre Erzurum halkı bunlardan fide ve çelik alarak Erzurum'da yeni türlerin çoğalmasına öncülük etmişlerdir. Erzurum'da 1978 yılından beri yapmakta olduğum gözlemlerde aynı doğrultudadır. Sekiz ay gibi uzun süren bir kış mevsiminin egemen olduğu yörede, halkın yeşile olan sevgisi diğer bölgelere oranla çok fazladır.

Bindokuzyüz yetmişsekiz yılında Erzurum'da tek çiçek dükkânı bulunurken ve kış aylarında plastik çiçek satarken, bugün özellikle yaz sezonunda hizmet veren on çiçekçi bulunmaktadır. Yetmişli yıllarla, doksanlı yıllarda ki çiçeğe olan talebi mukayese etmek memkûn değildir. Bölge koşullarında çiçeğe olan özlem ve talep her geçen gün artmaktadır. Ancak olumsuz iklim koşulları ve yeterli olmayan ekonomik yapı, arzulanana gelişmeyi geciktirmektedir.

Ülkemizin en düşük hava sıcaklığına sahip şehirlerinden olan Erzurum'da, karasal iklimin bütün özellikleri görülmektedir. Ekstrem iklim koşulları, birçok odunsu süs ağaç ve çalısının gelişmesini engellemektedir. İklimin bütün olumsuz koşullara karşın, halkın süs bitkilerine olan ilgi ve sevgisi artmaktadır.

(1) Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Doçent.

Erzurum'da süs bitkileri üretim ve tüketim çalışmaları genel olarak üç başlık altında toplanabilir.

1. Kesme çiçekler
2. Salon ve saksı bitkileri
3. Süs ağaç ve çalıları.

Kesme Çiçek Tüketimi

Erzurum'da çiçekçilerle yapmış olduğum anket sonuçlarına ve 13 yıllık gözlemlerime göre çiçek tüketimi genelde normal bir seyir izlemekte ve mevsimler arasında çiçek tüketiminde büyük farklılık görülmemektedir. Anneler günü, Öğretmenler günü, Nişan ve Düğün törenleri gibi özel günlerin yoğun olduğu devrelerde çiçek tüketimi artmakta ve çiçek bulmakta güçlük çekilmektedir.

Erzurum'da çiçek tüketim şeklinde ilk sırayı buket, sonra arajman ve çelenk izlemektedir. İl'deki çiçekçilerin ortalama aylık kesme çiçek satışları 30.000'e ulaşmaktadır. Çiçek tüketiminde mevsimler arasında sadece tüketilen çiçek türleri bakımından farklar bulunmaktadır. Yaz aylarında satılan çiçek türleri sıralandığında; Glayöl (Gladiolus), karanfil (Dianthus), gül (Rosa), papatya (Chrysanthemum), kır çiçekleri, zambak (Lilium), lale (Tulipa) gibi çiçekler, ön sıraları teşkil etmektedir. Kış aylarında ise karanfil (Dianthus) ve gül (Rosa) ilk sırayı almaktadır.

Erzurum'da çiçek fiyatları arz ve talep durumuna göre farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında özel günlerde yeterli çiçeğin bulunmaması fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Erzurum iklim koşullarının olumsuz yapısı, nakliyede meydana gelen gecikmeler çiçek fiyatlarını geçici olarak etkilemektedir.

Normal koşullarda, kış aylarında bazı çiçeklerin ortalama fiyatları şöyledir:

Gül (Rosa)	8.000 TL.
Karanfil (Dianthus)	5.000 TL.
Kasumpatı (Chrysanthemum)	3.000 TL.
Zambak (Lilium)	15.000 TL.
Turna gagası (Strelitzia)	2.000 TL.

Davet, nişan, nikah, hastane yada benzeri yerler için hazırlanacak buketlerde kullanılacak çiçeklerin sayılarına göre fiyatlar değişmektedir. Arajman fiyatları 40-60.000 TL. arasında değişirken, çelenkler 40-50.000 TL. arasındadır. Özel siparişler fiyatı ise bunlardan oldukça farklıdır.

Erzurum, çiçek tüketimi bakımından yörede oldukça yüksek bir potansiyele sahiptir. Çevre illerin çiçek ihtiyacı yine Erzurum'dan karşılanmaktadır. Erzurum'lu

çiçekçilerin hazırladıkları sepetler Ağrı ve Kars'a gönderilerek, bu illerin de ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ağrı, Kars ve Bingöl'de çiçekçi dükkanı bulunmazken, Erzincan'da iki, Van'da da bir çiçekçi dükkanı bulunmaktadır. Van'ın çiçek ihtiyacı, yine Erzurum çiçekçileri tarafından karşılanmaktadır.

Doğu Anadolu'nun merkezi şehirlerinden olan Erzurum'da bir çok Bölge Müdürlükleri ile Askeri Birliklerin Personelleri, çiçek üretimi için büyük potansiyel oluşturmaktadırlar. Bunlara ek olarak 17.000 öğrencinin eğitim gördüğü Atatürk Üniversitesi, kesme çiçeğin en büyük tüketicisi durumundadır. Erzurum'da çiçek tüketimi her geçen gün artmakta olup, şehrin sosyo-ekonomik yapısı ile gelenek ve göreneklerle yakından ilgilidir. Erzurum'da halkın yaşam düzeyi arzuolunan seviyede değildir. Ancak alışkanlıklarımızda meydana gelen değişimler nedeniyle, çiçek tüketimi de zamana bağlı olarak artacağı tahmin edilmektedir.

Erzurum'da tüketilen kesme çiçekleri istatistiksel olarak vermek yada kooperatif kayıtlarında bulmak oldukça güçtür. Bu çiçekler Ankara ve Özellikle İstanbul mezatlarından, Erzurum'lu çiçekçilerin yakın akrabaları tarafından satın alınarak, aynı gün Erzurum'a gönderdiklerinden kayıtlara girmemektedir.

Çiçeklerin, Erzurum'a olan nakilleri uçak ve otobüslerle yapılmaktadır. Uçağa bir kilo için 2.500 TL. ödenmekte ve çiçek maliyetini yükseltmektedir. Otobüsle yapılan çiçek taşımacılığı, uçağa oranla daha ucuz olmasına karşın, nakliye fazla zaman almaktadır. Olumsuz hava koşulları nedeniyle Erzurum'a bir iki hafta uçağın gelmediği durumlarda otobüs yegane nakliye aracı olmaktadır.

Erzurum'un çiçek üretim merkezlerine olan uzaklığı dışında çiçek pazarlanması bakımından büyük bir problemi yoktur. En olumsuz hava koşullarında bile iyi ambalajlanmış çiçek kolilerinde fire oranı oldukça düşüktür. Yaz aylarında çiçeklerin dükkandaki vazo ömürleri oldukça kısadır. Bir iki gün içerisinde solan çiçekler, kışın daha uzun süre dayanabilmekte ve karlılık oranı artmaktadır. Klima cihazının bulunmadığı dükkanlarda yaz aylarında çiçek kayıpları oldukça fazla olmaktadır.

Erzurum iklim koşullarında açık arazide kesme çiçek yetiştirmek ekonomik olmamaktadır. Yöredeki kamu kurum ve kuruluşlarının hiç birinde tam kontrollü sera da bulunmamaktadır. Ziraat Fakültesinin seraları ise, ısıtma tesisatından kaynaklanan arızalar nedeniyle, 10 yılı aşkın bir süredir çalıştırılmamaktadır. Bu nedenlerden dolayı deneme koşulları da dahil olmak üzere kapalı yerlerde de çiçek yetiştirilmemektedir.

Erzurum'un düşük rakımlı ve nisbi neminin yüksek olduğu bazı ilçelerinde çiçekçiliğin bazı dallarında üretim yapılması mamkûn olabilmektedir. Bu ise, yetişmiş elemana, bilgi birikimine ve altyapıya bağlıdır. Koşulların yeterince sağlanmadığı bu durumlarda rantabil üretim yapmak mümkün değildir.

Salon ve Saksı Çiçekçiliğinin Durumu

Özel günlerde satışı yoğunlaşan kesme çiçeğin dışında Erzurum'da saksı bitkilerinin tüketiminde de aşırı bir tutku vardır. Yeşile olan özlem, bir saksı çiçekle giderilmeye çalışılmaktadır. Hemen her Erzurum'lu komşusundan ya da yakınından aldığı bir fidıyla birkaç saksı çiçek yetiştirmeyi gelenek haline getirmiştir. Bu arzuların gerçekleşmesinde, kamu kurumlarının büyük katkıları olmaktadır.

Çiçekçilerde saksı çiçeği yalnız yaz aylarında bulunmaktadır. Salon ve saksı çiçekleri, Erzurum'a, Yalova gibi batıdaki üretim merkezlerinden gelmekte ve çiçeklerin dükkânda muhafazası güç olmaktadır. Bu nedenle saksı bitkilerinin tüketimi yaz aylarında yoğunlaşmaktadır. Halkın en çok ilgisini çeken ve sevilen çiçekler arasında Siklamen (Cyclamen), menekşe (Saintpolia), Filamingo (Anthurium), Çuha (Primula), Kauçuk (Ficus)'lar yer almaktadır. Bunların dışında, bazı kaktüs türleri ile tropik orijinli türler de alıcı bulabilmektedir.

Salon bitkilerinin hızlı gelişmeleri ve geniş alanlara gereksinim duymaları nedeniyle daha çok kamu kuruluşlarınca ve büyük lojmanlarda oturanlar tarafından satın alınmaktadır. Buna karşın saksı bitkilerinin tüketimi oldukça fazladır.

Saksı bitkilerinin fiyatını birçok faktör etkilemektedir. Özellikle Yalova civarlarından kiralanmış bir kamyonu yüklenebilecek saksıların hacimli oluşları ve nakliye ücretinin fazlalığı nedeniyle, çiçek maliyeti artmakta ve kâr oranı düşmektedir. Bu da çiçek satışını olumsuz yönde etkilemektedir.

Erzurum'da serası bulunan bazı kamu kuruluşları, salon ve saksı bitkilerinin bir bölümünün üretimleri yapılmaktadır. Aşırı hassas ya da müşkülpesent olmayan saksı bitkileri tam kontrollü olmayan, ancak ısıtılabilen seralarda yetiştirilmektedir. Üretimi yapılan bu çiçekler, kamu kuruluşlarının ihtiyacını karşılamaktadır.

Süs Ağaç ve Çalıları

Dünyanın 2000 metre yükseklikteki üç büyük yerleşim merkezlerinden biri olan Erzurum, odunsu süs bitki türleri bakımından oldukça zayıf durumdadır. Yöre, çayır ve mer'a potansiyeli bakımından ülkemizin en büyük potansiyeline sahip olmasına karşın, odunsu bitki türleri bakımından en gerilerde yer almaktadır. Genelde 2000 metre odunsu bitkilerin yayılma alanlarının üst sınırını oluşturmaktadır. Ancak Erzurum, yerleşim konumu nedeniyle 2000 metre yükseklikte, denizden uzak, nispi nemi düşük ve karasal iklimin bütün özelliklerinin görüldüğü büyük bir yerleşim alanıdır.

Yörede sarıçamın (Pinus syvestris) dışında doğal olarak conifer türü yetişmemektedir. Yapraklı bitki sayısında son derece sınırlıdır. Odunsu bitki örtüsü bakımından fakir olan Erzurum, hızlı kentleşme sonucu beton yığına dönüşmektedir. Yeşil dokunun yetersizliği, özellikle süs ağaç çalılarınca eksikliği, belirgin bir şekilde

görülmektedir. Kent dokusunda yeterli olmayan çalışmalar nedeniyle yeşil tutkusu temin edilmeyip, sıkıcı kent ortamları ortaya çıkmaktadır. Oysa bitkiler estetik görünümüyle peyzajın vazgeçilmez elemanlarıdır.

Erzurum'da yeşil doku ve kitle yönünden görülen eksikliği gidermek amacıyla çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmaların ilki 1964 yılında Fuat TANRIVERDİ tarafından, Erzurum ekolojik koşullarına uyum sağlayabilecek geniş yapraklı ağaç ve çalı türleri üzerinde olmuştur. Bu çalışmanın sonucunda 8'i tohumla, 10'u da çelikle olmak üzere 18 cins ağaç ve çalının Erzurum ekolojik koşullarında yetişeceği belirlenmiştir. Aynı araştırmacı, sonraki çalışmalarında Erzurum ekolojik koşullarına mukavemet eden 20 ağaç ve çalı türü ile yarı mukavemet eden 17 ağaç ve çalı türü belirlenmiştir.

Erzurum'da yapılmış olan ağaçlandırma çalışmaları, yörenin süs ağaç ve çalı türündeki ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir. Bu nedenle Erzurum ekolojik koşullarında daha önce yörede denenmiş türler üzerinde çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Bölge ekolojik koşullarında yetişebileceği tahmin edilen 4 koniter ile 11 yapraklı kıymetli süs ağaç ve çalı türü üzerinde, Kamuran GÜÇLÜ tarafından adaptasyon denemesini yapmıştır. Bitkilerin gelişme durumları incelenmiş olup, deneme sonucuna göre 5 süs bitkisi bölge şartlarına uyum sağlamıştır. Bu türlerin en kısa zamanda çoğaltılmaları için çalışmalarda başlatılmıştır.

SONUÇ

1. Yöre koşullarında kesme çiçekçiliğinin gelişmesi için Erzurum'a yakın, ancak düşük rakımlı Tortum'da kontrollü seralar inşa edilerek, kesme çiçekçilik teşvik edilebilir.

2. Erzurum ekolojik koşullarında doğal olarak yetişen soğanlı, rizomlu ve yumruklular bitkilerin tesbit edilerek, üzerinde ıslah çalışmalarına yörede başlanmalıdır.

3. Salon ve saksı bitkilerinin cins ve tür sayısının artırılarak, çeşit zenginliği sağlanmalıdır.

4. Süs bitkisi yetiştiriciliğinin, Doğu Anadolu Bölgesinde teşvik edilmesi ve kredi koşullarının kolaylaştırılmasına bir an önce geçilmelidir.

5. Doğu Anadolu Bölgesinde, meyve fidancılığı yanında süs bitkileri üreme istasyonları ya da fidanlıkların kurularak, Doğu Anadolu şehirlerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılmalıdır.